

УДК 331.101.262

Нестеренко С.А., д.е.н., професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «МЕНЕДЖМЕНТ, УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ, ВИТРАТАМИ ТА ПРОЕКТАМИ»

***Анотація.** У статті розглядаються питання організації самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами». Дослідженнями доведено, що при впровадженні у розробленої методики організації самостійної роботи студентів підвищиться рівень якості знань студентів, що сприятиме подальшій самостійності студентів при вивченні зазначеної дисципліни.*

***Ключові слова:** самостійна робота, менеджмент, управління навчанням, студент, конкурентоспроможність, методика*

Постановка проблеми. Навчальний процес у вищій школі, відповідно до Болонського процесу, має бути спрямований на підготовку освіченого фахівця, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у своїй діяльності. Успіх підготовки фахівців залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота. В процесі впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання матеріалу, а організація активної самостійної роботи студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з посиленням ролі самостійної роботи у навчальному процесі проблема раціональної організації самостійної роботи стала актуальною. Вчені завжди приділяли багато уваги вивченню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. У наукових роботах В.К. Буряка, Б.Г. Єсипової, А.М. Івасишина та інших, досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи. Незважаючи на значну кількість досліджень, які присвячені самостійній роботі, проблема організації самостійної роботи студентів економічних спеціальностей аграрної сфери в умовах особистісно-орієнтованого навчання майже не розглядалась.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та частково експериментально перевірити впровадження

методики організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів. Гіпотеза дослідження – за умови упровадження у вищому навчальному закладі розробленої методики організації самостійної роботи студентів (на прикладі дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами») підвищиться рівень якості знань студентів, що сприятиме подальшій самостійності студентів при вивченні зазначеного курсу.

Виклад основного матеріалу. Мета навчання визначає вибір дидактичних прийомів, організаційних методів, форм і засобів навчання. Основною метою вищої освіти є формування творчої особистості, фахівця-професіонала, який уміє самостійно приймати рішення, глобально мислити та, що особливо важливо, володіє певним обсягом компетенцій, що дозволяє йому постійно підвищувати свій рівень (професійний, загальноосвітній, моральний, естетичний тощо).

Під «принципами навчання» (принципами дидактики) розуміють визначену систему вихідних, основних дидактичних вимог, установок до процесу навчання, виконання яких забезпечує ефективність практичної діяльності. Тому по-різному трактувалися і трактуються окремі принципи навчання. Перша спроба створення цілісної системи принципів навчання належить Я.А. Коменському. Він назвав їх основоположними, на яких повинен будуватися навчальний процес.

У сучасній дидактиці єдиної загально визнаної номенклатури принципів навчання не існує. Різні автори визначають різну їх кількість, а в деяких випадках навіть вкладають різний зміст в одні і ті ж принципи, розглядають принципи парами, щоби більш повно показати взаємозв'язок головних положень дидактики тощо.

У різних посібниках з педагогіки визначаються такі дидактичні принципи навчання:

1. Науковості; науковості і доступності; науковості і посиленої трудності; науковості змісту виховання і навчання; науковості і врахування вікових та індивідуальних можливостей учнів.

2. Доступності навчання; доступності і посиленості; доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів; доступності, або подолання труднощів учнів у пізнанні та перетворенні дійсності.

3. Наочності в навчанні; наочності навчання і розвитку теоретичного мислення; наочності, або заповнення простору між конкретним і абстрактним.

4. Зв'язку теорії з практикою; зв'язку навчання з життям, з продуктивною працею; зв'язку навчання з життям; зв'язку теорії з практикою навчання з життям; зв'язку навчання і виховання з суспільно-корисною продуктивною працею; зв'язку школи з життям, з розв'язання завдань прискорення розвитку країни.

5. Систематичності навчання; систематичності в засвоєнні знань; систематичності й послідовності навчання, систематичності й послідовності.

6. Системності; системності, або упорядкування знань.

7. Свідомості і активності учнів у навчанні; свідомості і активності учнів у навчанні за керуючою роллю вчителя; свідомого навчання і творчої активності учнів; свідомого засвоєння знань; свідомої і творчої активності учнів за керуючою роллю вчителя; свідомості, активності і самостійності учнів у навчанні; свідомості й міцності засвоєння знань, навичок і умінь; свідомості, активності, самодіяльності, творчості учнів; свідомості й активності участі учнів у процесі навчання; активності у навчанні за керуючою роллю вчителя.

8. Міцності засвоєння знань; міцності засвоєння знань та їх зв'язку з всебічним розвитком пізнавальних сил учнів; міцності знань, умінь і навичок; міцності знань.

9. Індивідуального підходу до учнів за умов колективної навчальної праці з класом; фронтальності, колективності і індивідуалізації навчання в їх оптимальному сполученні; колективного характеру навчання і врахування індивідуальних особливостей учнів; індивідуального підходу до учнів; сполучення індивідуального підходу і колективізму в навчанні або зв'язку інтересів особистості і суспільства; колективного характеру виховання і навчання.

10. Самостійності і активності учнів у навчанні; самостійності або обмежування залежності учнів від вчителя; переходу від навчання до самоосвіти.

11. Виховання в процесі навчання; виховуючого навчання; виховуючого характеру навчання. Цей принцип з точки зору організації самостійної роботи діє як самовиховання.

12. Позитивного емоційного фону навчання; емоційності навчання.

13. Поваги до особистості дитини в сполученні з розумною вимогливістю.

14. Оперативності знань.

15. Цілеспрямованості економічного процесу, ефективності або зв'язку між метою і результатами навчання.

16. Навчання на високому рівні труднощів; швидкого темпу у навчанні; провідної ролі теоретичних знань; усвідомлення школярами процесу навчання; цілеспрямованості і систематичності роботи вчителя над розвитком усіх учнів, у тому числі і найбільш слабких.

Від дидактичних принципів слід відрізняти правила, які виходять із принципів. Правила вказують вчителю, як слід у практичній роботі здійснювати той чи інший дидактичний принцип.

Результативність процесу навчання здебільшого визначається реалізацією принципів навчання, які впливають як із закономірностей навчання, так і потреб суспільства до формування особистості. Тому принципи виступають як необхідні умови, які сприяють підвищенню якості педагогічної діяльності. Основні функції принципів представлено в таблиці 1.

У педагогічній літературі зустрічаємо різноманітні підходи до визна-

вки майбутніх фахівців з економіки гарантує досягнення поставлених цілей – формування активної, самостійної, компетентної особистості.

Будь-яка методика має відповідати принципам навчання, серед яких виділяють: принцип науковості, доступності навчання, принцип зв'язку теорії з практикою, систематичності, свідомості та активності, міцності засвоєння знань, принцип індивідуального підходу, самостійності та активності, виховання в процесі навчання, принцип позитивного емоційного фону навчання, поваги до особистості, цілеспрямованості економічного процесу, принцип навчання на високому рівні труднощів.

Головною метою самостійної роботи є самостійне вивчення і засвоєння матеріалу. При вивченні дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» самостійна робота поділяється на аудиторну та позааудиторну. Методика організації самостійної роботи студентів при вивченні дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» складається з двох етапів і на кожному з них реалізуються свої завдання.

I етап. Самостійна робота студента має репродуктивний характер. На цьому етапі відбувається формування умінь, навичок самостійної роботи під безпосереднім керівництвом викладача і мають місце такі процеси:

- формування пізнавальної активності та позитивної мотивації до самостійного оволодіння знаннями, вміннями і навичками;
- формування умінь працювати з літературними та нормативними джерелами;
- формування інтелектуальних умінь (аналізувати, узагальнювати, порівнювати, виділяти головне тощо) у процесі роботи з літературою;
- формування творчих умінь при розв'язанні проблемних задач;
- формування критичного мислення, ораторських здібностей, а також здатності ведення дискусії на основі підготовки та виступу з доповідями.

Зміст освіти складають знання з теми «Види і форми організації навчання». Викладач повинен знати: види навчання; форми організації навчання, вміти правильно готуватися до заняття. Форми навчання: 1. Письмова контрольна робота. 2. Реферат. 3. Виконання тестових завдань.

II етап. Самостійна робота студентів має проблемний характер. На цьому етапі відбувається реалізація продуктивної діяльності студентів за участю викладача, а також на цьому етапі здійснюється формування умінь, навичок самостійної роботи студентів у співробітництві з викладачем, причому мають місце такі процеси:

- розвиток пізнавальної активності та позитивної мотивації до самостійного оволодіння знаннями, вміннями і навичками;
- розвиток пошукової активності в роботі з літературними та нормативними джерелами, періодичною пресою;
- розвиток інтелектуальних умінь (аналізувати, порівнювати, узагальнювати, виділяти головне) на основі опрацьованої літератури;
- розвиток творчих умінь через розв'язання виробничих ситуацій, творчих завдань;

- розвиток критичного мислення, ораторських здібностей, а також здатності ведення дискусії на основі підготовки та виступу з доповідями;
- формування вмінь визначити методологію та методи дослідження, скласти доповідь під час підготовки (написання) курсових, дипломних робіт, а також виступу на конференціях, семінарах.

Форми навчання: 1. Вирішення економічних та управлінських ситуацій. 2. Виступи студентів з доповідями.

На підставі аналізу методики організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» можна зробити висновок, що:

- виконання позааудиторної роботи дає змогу систематизувати та закріпити теоретичні знання та практичні навички, сформуванню вмінь застосовувати теоретичні знання у вирішенні практичних питань, розвивати творчу ініціативу, самостійність відповідальність, підготувати студентів до іспитів та подальшої післядипломної освіти;

- на другому етапі позааудиторна самостійна робота практичного характеру переконує студента не тільки опрацювати теоретичний матеріал, але й набувати практичні навички з даної дисципліни, що може стати в нагоді в майбутній професійній діяльності.

Розроблена методика організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» схематично представлена на рисунку 1. Вона включає етапи, а також відповідні їм засоби, форми і методи, застосування яких гарантує досягнення поставлених цілей: формування активної, самостійної, компетентної особистості у процесі підготовки майбутніх фахівців.

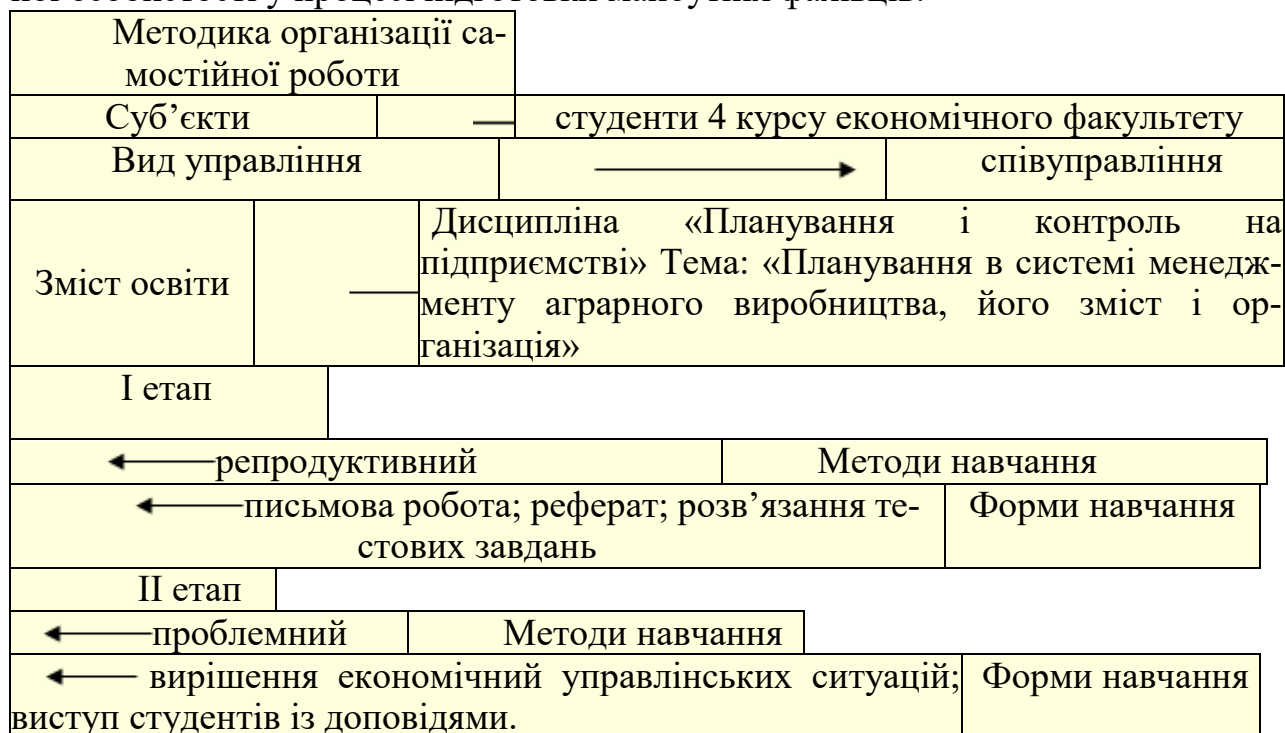

Рис. 1. Модель методики організації самостійної роботи студентів з вивчення дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» у ВНЗ

Джерело: розробка автора

Методика організації самостійної роботи на прикладі дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами» безпосередньо пов'язані з активізацією пізнавальної діяльності тих, кого навчають.

У розробленій методиці відповідно до самостійної роботи у першу чергу треба дотримуватись наступних принципів: доступності навчання, зв'язку теорії з практикою; свідомості та активності; міцності засвоєння знань; індивідуального підходу; самостійності та активності; позитивного емоційного фону навчання; цілеспрямованості економічного процесу навчання на високому рівні труднощів.

Розроблена методика складається з двох етапів і на кожному з цих етапів реалізуються свої завдання: на першому етапі самостійна робота студентів має репродуктивний характер. Здійснюється формування умінь, навичок самостійної роботи під безпосереднім керівництвом викладача; на другому етапі самостійна робота студентів має проблемний характер.

Висновки з даного дослідження. Проведені дослідження свідчать, що самостійна робота – це навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення і оволодіння навчальним матеріалом без участі викладача. Головним завданням самостійної роботи є підвищення якості знань, рівня самостійності, умінь та навичок з дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами».

Під час організації самостійної роботи студентів на прикладі дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами», необхідна зміна ролі студента в навчальному процесі, перетворення його на активний, діяльний суб'єкт, а також перехід до демократичного стилю управління навчальним процесом, де сама особистість викладача виступає стимулом до формування інтересу до знань у студента.

Визначено особливості організації самостійної роботи студентів на прикладі дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами», із застосуванням двох факторів: *об'єктивний фактор* зумовлений наявністю значної педагогічної інформації, що має тенденцію до змінювання; *суб'єктивний фактор* пов'язаний з дією об'єктивного та вимагає організації самостійної роботи як в аудиторії, так і в позааудиторний час, різноманітності у формах проведення занять з застосуванням активних методів навчання, а також безпосереднього контакту викладача з працівниками для реалізації принципу зв'язку навчання з практикою.

Розроблено методику організації самостійної роботи студентів на прикладі дисципліни «Менеджмент, управління конкурентоспроможністю, витратами та проектами», яка складається з двох етапів і на кожному з них реалізуються свої завдання. *На першому етапі* самостійна робота студентів має репродуктивний характер. На цьому етапі здійснюється формування умінь, навичок самостійної роботи під безпосереднім керівництвом викладача. Формами навчання на цьому етапі є письмова контрольна робота, ре-

ферат, розв'язання тестових завдань. На другому етапі самостійної роботи студентів здійснюється також формування умінь, навичок самостійної роботи студентів у співробітництві з викладачем. На цьому етапі формами навчання є рішення економічних і управлінських ситуацій, виступ студентів із доповідями.

Бібліографічний список

1. Буряк В., Керування самостійною роботою студентів [Текст]: / Володимир Буряк // Вища школа. – 2001. - № 4-5. – С. 48-52.
2. Гарунов М.Г., Дидактичні основи організації самостійної роботи студентів на практичних заняттях [Текст]: / М.Г. Гарунов. – М.: МВСО СРСР, 1991. – 16 с.
3. Єсіпов Б.П., Самостійна робота учнів на уроках [Текст]: навч. Посібник. / Б.П. Єсіпов. – М.: Навч. пед. гіз., 1980. – 112 с.
4. Жарова Л., Організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів [Текст]: / Ларіса Жарова. – Л.: ЛГПШ, 1994. – 79 с.
5. Заїка О., Психологічні запитання організації самостійної роботи студентів у ВНЗ [Текст] / Олена Заїка // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. - № 5 – С. 13-32; № 6. – С. 21-32.
6. Козаков В., Самостійна робота студентів та її інформаційно-методичне забезпечення [Текст]: навч. посібник / Володимир Козаков; за заг. ред. В.А. Козакова. – К.: Вища школа, 1990. – 248 с.
7. Луценко В.В., Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Луценко Вікторія Вікторівна; Харк. держ. пед. унів. ім. Г.С. Сковороди. – Харків – 2002. 24 с.

Nesterenko S.A., Organization of independent work of students at teaching of discipline «management, management competitiveness, charges and projects»

Annotation. In the article the questions of organization of independent work of students are examined at the study of discipline «Management, management a competitiveness, charges and projects». It is well-proven researches, that the level of quality of knowledges of students will rise at introduction at the developed method of organization of independent work of students, that will be instrumental in subsequent independence of students at the study of the noted discipline.

Keywords: independent work, management, management, student, competitiveness, method, studies